

بررسی رابطه بین انواع اظهار نظر حسابرسی با پایداری سود

زهره حاجیها*، ریحانه غلامیان**

چکیده

این مقاله به بررسی رابطه‌ی میان انواع اظهار نظر حسابرسی و پایداری سود در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران می‌پردازد. در این تحقیق، ۹۵ شرکت (۶۵۵ نمونه سال/ شرکت) از شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در سال‌های ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۳ بررسی شد. برای جمع آوری داده‌ها از نرم افزار ره آورد نوین و صورت‌های مالی و برای تجزیه و تحلیل داده از نرم افزار Stata نسخه ۱۲ و نرم افزار اکسل ۲۰۱۳ استفاده گردید. با توجه به موضوع مورد بررسی، مناسب‌ترین روش در این نوع تحقیق، روش تحقیق پس رویدادی است. در این پژوهش پایداری سود به عنوان متغیر وابسته و انواع اظهار نظر حسابرسی به عنوان متغیر مستقل در نظر گرفته شده است. برای بررسی رابطه میان متغیرهای ذکر شده، چهار فرضیه تدوین گردید و در این فرضیات به مقایسه پایداری سود در شرکت‌های دریافت کننده اظهار نظرهای حسابرسی مختلف پرداخته شد. نتایج تحقیق حاکی از آن است که میان متغیرهای مستقل اظهار نظر حسابرسی و متغیر وابسته پایداری سود رابطه معناداری وجود دارد. همچنین یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد، در بین متغیرهای کنترلی، زیان و اندازه موسسه حسابرسی شرکت با پایداری سود رابطه دارند.

واژه‌های کلیدی: اظهار نظر حسابرسی، پایداری سود، کیفیت سود

مقدمه

سرمایه‌گذاران به منظور اتخاذ تصمیمات بهینه اقتصادی نیاز به اطلاعات قابل اتکا در تصمیم‌گیری دارند. سود حسابداری و اجزای آن از جمله مهم‌ترین اطلاعاتی است که هنگام تصمیم‌گیری افراد در نظر گرفته می‌شود. اگرچه سود حسابداری گزارش شده بر مبنای تعهدی، ارزیابی دقیقتری از عملکرد تجاری و وضعیت مالی آن فراهم می‌کند؛ ولی به دلیل وجود تضاد منافع در بین مدیران و سرمایه‌گذاران و وجود پاره‌ای از محدودیت‌های ذاتی حسابداری از جمله نارسایی موجود در فرآیند برآوردها و امکان استفاده از روش‌های متعدد حسابداری توسط شرکت، امکان دستکاری سود توسط مدیران فراهم آمده است. به همین دلیل در ادبیات حسابداری قابل اتکا بودن و مفید بودن اقلام تعهدی به شدت مورد تردید قرار گرفته است. (طهماسبیان و پرتوی، ۱۳۹۰) لذا با توجه به کاهش قابلیت اتکا و مفید بودن اقلام تعهدی به عنوان یکی از شاخص‌های اندازه‌گیری کیفیت سود، در این تحقیق به اندازه‌گیری کیفیت سود با استفاده از شاخص دیگر آن، یعنی پایداری سود پرداخته می‌شود.

از طرف دیگر عدم تقارن اطلاعاتی بین استفاده‌کنندگان و مدیران سبب شده تا شرکت‌ها هزینه‌های نمایندگی را متحمل شوند؛ هزینه‌ای که ضرورت حسابرسی را ایجاد می‌کند. حسابرسی از طریق اعتبار دهی به صورت‌های مالی موجب می‌شود تا قابل اتکا بودن اطلاعات گزارش شده افزایش یافته و هزینه‌های نمایندگی کاهش یابد. این عمل در چارچوب یک فرآیند سیستماتیک با جمع‌آوری شواهد و مدارک لازم و بررسی ادعاهای مدیران که در قالب صورت‌های مالی ارائه می‌شود، پرداخته و به اظهار نظر در خصوص قابلیت اتکای اطلاعات می‌پردازد (طهماسبیان و پرتوی، ۱۳۹۰). در تحقیقات مختلف، مکرراً به بررسی رابطه میان اظهار نظر حسابرسی به صورت موردی و اقلام تعهدی به عنوان یکی از شاخص‌های کیفیت سود پرداخته شده است؛ اما علی‌رغم اهمیت این موضوع، تاکنون هیچ تحقیقی به طور مستقیم به بررسی ارتباط میان اظهار نظر حسابرسی صادر شده و عامل پایداری سود پرداخته است. لذا با توجه به اهمیت بحث کیفیت سود، هدف اصلی از انجام این تحقیق؛ بررسی وجود رابطه میان نوع اظهار نظر حساب‌برسان و کیفیت سود اندازه‌گیری شده با استفاده از شاخص پایداری سود و مقایسه پایداری سود شرکت‌هایی است که صورت‌های مالی آن‌ها انواع مختلفی از اظهار نظر حسابرسی را دریافت می‌کنند.

مبانی نظری

مفهوم سود از دیدگاه‌های مختلف مورد بررسی قرار گرفته است. ادبیات پیشین تلاش می‌کند تا شواهدی از وجود یک رابطه بین اظهار نظرهای حسابرسی و ویژگی‌های مربوط به سود، با استفاده از شاخص ارقام تعهدی اختیاری، پیدا کند؛ با این حال نتایج به دست آمده به صورت ترکیبی و مرکب می‌باشند. فرانسیس و کریشان^۱ (۱۹۹۹) دریافتند که به احتمال زیاد، حسابرسان گزارش حسابرسی تعدیل شده را برای شرکت‌هایی با ارقام تعهدی بالا صادر می‌کنند؛ به دلیل اینکه، شرکت‌هایی با ارقام تعهدی بالا از ابهامات ناشی از عدم اطمینان و تداوم فعالیت بیشتری نسبت به شرکت‌هایی با ارقام تعهدی پایین، برخوردارند (تانیالوک و سومپونگک، ۲۰۱۵). از طرفی شیپر و وینسنت^۲ (۲۰۰۳) بیان می‌کنند، مادامی که بخشی از ارقام تعهدی دستکاری نشود و در طول زمان تغییر نکند (ثابت بماند)، تغییر در کل ارقام تعهدی، دستکاری‌های مدیریت را اندازه‌گیری نموده و معیاری معکوس از کیفیت سود ارائه می‌دهد. به عبارت دیگر، هر اندازه که تغییر در کل ارقام تعهدی بیشتر باشد، احتمال دستکاری مدیریت سود بیش تر بوده و در نتیجه کیفیت سود کم تر خواهد بود (صفر زاده، ۱۳۹۲).

کیفیت سود را می‌توان از سه منظر مورد بررسی قرار داد: پایداری سود، میزان ارقام تعهدی و سودی که منعکس کننده معاملات اقتصادی مربوط است (نیچالز، ۲۰۰۲). همانطور که بیان شد، پایداری سود یکی دیگر از شاخص‌های کیفیت سود می‌باشد که به شیوه‌های مختلف مورد سنجش قرار می‌گیرد. برخی محققین (از جمله کرمندی و لایپ، ۱۹۸۷ و زیمجوسکی، ۱۹۸۹؛ کالینز و کوتاری، ۱۹۸۹) از ضریب شیب مدل رگرسیون بازده بر روی سود و یا تغییرات آن به عنوان معیاری برای سنجش سود استفاده کرده‌اند، از نظر این محققین بیشتر بودن ضریب شیب مدل، به معنای پایداری بیشتر سود و در نتیجه با کیفیت تر بودن آن است (صفر زاده، ۱۳۹۲؛ به نقل از فرانسیس و همکاران، ۲۰۰۴). در واقع معیار پایداری سود، ضریب شیب مدل ذکر شده بوده و بیشتر بودن آن، بیانگر کیفیت بیشتر سود است.

حال با توجه به نظریه‌های مطرح شده، می‌توان به این نتیجه رسید که طبق نظر فرانسیس و کریشان مبنی بر اینکه حسابرسان گزارش حسابرسی تعدیل شده را برای شرکت‌هایی با ارقام تعهدی بالا صادر می‌کنند، و از طرف دیگر، نتایج حاصل از تحقیق شیپر و وینسنت

(۲۰۰۳) مبنی بر اینکه هر اندازه تغییر در کل اقلام تعهدی بیشتر باشد، در نتیجه کیفیت سود کم‌تر خواهد بود و از طرف دیگر پایداری سود نیز که یکی از شاخص‌های اندازه‌گیری کیفیت سود می‌باشد و به نقل قول از فرانسیس و همکاران (۲۰۰۴)، پایداری بیشتر سود به معنای کیفیت بیشتر آن می‌باشد. بنابراین اقلام تعهدی بالا در نظریه فرانسیس و کریشان به معنای کیفیت سود پایین خواهد بود. از آنجا که کیفیت سود پایین، به معنای پایداری سود پایین‌تر می‌باشد، می‌توان نتیجه گرفت که بین پایداری سود پایین و گزارش‌های حسابرسی تعدیل شده رابطه‌ی مستقیمی وجود دارد. یعنی هر چقدر شرکتها از ابهامات ناشی از عدم اطمینان و تداوم فعالیت بیشتری برخوردار باشند، میزان اقلام تعهدی، بالا و در نتیجه کیفیت سود پایین و به تبع آن پایداری سود کم‌تر خواهد بود؛ و احتمال صدور گزارش حسابرسی تعدیل شده افزایش می‌یابد. بنابراین وجود رابطه‌ی میان گزارش حسابرسی تعدیل شده و پایداری سود، با توجه به تئوری‌های مطرح شده، محتمل می‌باشد. یافته‌های ترکیبی بیانگر این است که مدل اقلام تعهدی اختیاری ممکن است حاوی مشکلات و ابهامات آماری و در نتیجه تحریف نتایج تحقیقات باشد (سابراماینام ۱۹۹۶^۳). در واقع، نقش سود به سرمایه‌گذاران کمک میکند تا انتظارات خود را از گردش وجه نقد آتی شرکت‌ها، شکل دهند. شرکت‌هایی با سود و جریان‌های وجه نقد پایدارتر، پایداری سود بیشتری دارند که برای ارزیابی ارزش سهام مفیدتر است. به عبارت دیگر شرکت‌هایی با مسائل و مشکلات حسابداری خطرناک، به احتمال زیاد، کیفیت سود کم‌تر و سود ناپایدارتری دارند که می‌تواند به صورت پایداری سود کم‌تر مشاهده شود (تانیاوک و سومپونگ، ۲۰۱۵).

فرانسیس بیان می‌کند که از سال ۱۹۸۹، دو نوع اساسی از گزارش‌های حسابرسی در ایالت متحده منتشر شده است؛ گزارش حسابرسی مقبول و گزارش حسابرسی تعدیل شده ناشی از وجود ابهام راجع به تداوم فعالیت. از آنجا که دیگر انواع اظهار نظرهای حسابرسی تعدیل شده به ندرت در گذشته منتشر شده‌اند، تحقیقات قبلی فقط بر روی بعضی از انواع اظهار نظرهای حسابرسی متمرکز بودند. برای مثال جوی و جتر (۱۹۹۲) به این نتیجه رسیدند که انتشار یک گزارش حسابرسی حاوی اظهار نظر مشروط، واکنش بازار به اعلام سود را کاهش می‌دهد (تانیاوک و سومپونگ، ۲۰۱۵). طبق این نظریه، احتمال می‌رود بین سود اعلام شده و واکنش بازار رابطه‌ای وجود داشته است که بازار نسبت به آن واکنش نشان داده است. از طرف دیگر، بال و براون، به وضوح نشان دادند که بین سود و واکنش

بازار سهام، رابطه وجود دارد. آن‌ها نمونه‌های خود را براساس شرکت‌های دارای اخبار خوب و اخبار بد گروه بندی نمودند؛ بر همین اساس، شرکت‌ها بر اساس اعلام سود، به دو دسته، دارای اخبار خوب و اخبار بد طبقه بندی گردیده و سود گزارش شده آن‌ها با سود حاصل از برآورد مدل‌های سری زمانی مطابقت داده شد، طبق پژوهش آن‌ها، شرکت‌هایی که اخبار خوب (تعديل مثبت سود اعلامی) داشتند، به طور متوسط بازده غیر عادی مثبتی کسب نموده؛ و برعکس شرکت‌هایی که اخبار بدی (تعديل منفي سود اعلامی) داشتند، به طور متوسط بازده غیر عادی منفي، کسب نمودند (و کیلی فرد و همکاران (۱۳۹۲)؛ به نقل از بال و براون^۴). علاوه بر این و کیلی فرد و همکاران (۱۳۹۲) در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که بین ضریب واکنش به سود در شرکت‌های پر بازده و کم بازده، تفاوت وجود دارد. بنا بر این نظریه‌ها حاکی از این است که میان سود و واکنش بازار به سود، رابطه‌ای برقرار است و طبق نظریه بال و براون، جهت این رابطه مثبت می‌باشد.

حال با توجه به این نظریه‌ها و نظریه مطرح شده توسط جوی و جتر (۱۹۹۲) که نشان دادند، انتشار یک گزارش حسابرسی حاوی اظهار نظر مشروط، واکنش بازار به اعلام سود را کاهش می‌دهد؛ می‌توان گفت، احتمالاً شرکت‌هایی که اظهار نظر تعدیل شده‌ی مشروط دریافت کرده اند، طبق نظریه بال و براون و تحقیق و کیلی فرد و همکاران (۱۹۹۲)، حاوی خبر بد (تعديل منفي سود اعلامی) بوده اند، که واکنش بازار به اعلام سود آن‌ها، کاهش یافته است. بنابراین، احتمال می‌رود که بین صدور اظهار نظر تعدیل شده مشروط و سود اعلام شده رابطه وجود داشته است که منجر به واکنش بازار به اعلام سود گردیده است. بنابراین، وجود رابطه میان اظهار نظر حسابرسی تعدیل شده و فاکتور سود، محتمل می‌گردد.

پیشینه

میسو دی و لوکی لیم^۵ (۲۰۱۵) در مطالعه‌ی خود با عنوان "اعتبار اقلام تعهدی، پایداری سود و قیمت سهام" با تکرار تحقیق قبلی ریچادرسون و همکاران (۲۰۰۵)، به بررسی این موضوع می‌پردازند که چگونه اعتبار اجزای اقلام تعهدی بر روی پایداری سود اثر می‌گذارد و اینکه آیا سرمایه‌گذاران می‌توانند، پایداری سود پایین‌تر را از طریق بازده سهام پیش‌بینی کنند؟ در این مطالعه، حسابرسان برای بررسی اینکه آیا نتایج تحقیقات گذشته

در این باره هنوز هم پا برجاست، از داده‌های جدید بیشتری استفاده می‌کنند. نتایج حاصل از این تحقیق، نتایج حاصله از تحقیق ریچاردسون و همکاران^۶ (۲۰۰۵) را تایید می‌کند، که به این نتیجه رسیدند که اعتبار پایین‌تر از اقلام تعهدی کل منجر به پایداری سود پایین‌تر می‌شود. در واقع در این مطالعه به تکرار تحقیق انجام شده توسط ریچاردسون و همکاران (۲۰۰۵)، با استفاده از داده‌های اخیر در کشور آمریکا پرداخته شده است. نتایج در این تحقیق با نتایج کلی در مطالعه اصلی مطابقت می‌کند و آن حاصل شدن این نتیجه است که: اقلام تعهدی با اعتبار و قابلیت اعتماد کم‌تر، منجر به پایداری سود پایین‌تری خواهند شد.

لانیلو و گالوپو^۷ (۲۰۱۵) در تحقیق خود به مطالعه‌ی "واکنش بازار به اظهار نظرهای حسابرسی" پرداختند. هدف از این مقاله بررسی واکنش‌های سرمایه‌گذاران به گزارش حسابرسی حاوی اظهار نظر مشروط با بند تأکید بر مطلب خاص ناشی از ابهام راجع به تداوم فعالیت و نیز بحران مالی می‌باشد. یافته‌های حاصل از این تحقیق نشان می‌دهد که گزارش‌های حسابرسی، حاوی بار و محتوای اطلاعاتی برای تصمیمات سرمایه‌گذاران می‌باشد. به طور خاص، این نتیجه عاید شده است که صدور یک اظهار نظر مشروط در گزارش حسابرسی، یک اثر منفی بر قیمت سهام دارد. همچنین این موضوع نشان می‌دهد که اظهار نظر مقبول با بند تأکید بر مطلب خاص ناشی از تداوم فعالیت یا بحران مالی، دارای یک اثر مثبت بر قیمت سهام است. یافته‌های حاصل از این تحقیق ارتباط بین گزارش‌های حسابرسی را نشان می‌دهد که مشخص شده اثرات متفاوتی، بر اساس نوع اظهار نظرهای حسابرسی منتشر شده در یک حوزه‌ی قضایی خاص، را دارا می‌باشند (اظهار نظر مشروط و مقبول با بند تأکید بر مطلب خاص).

استانیسیک و همکاران^۸ (۲۰۱۴) به بررسی رابطه بین تغییر حسابرس و نوع اظهار نظر حسابرس پرداختند. نمونه آنها شامل ۸۰۰ شرکت تولیدی بود که بصورت تصادفی انتخاب شد. آنها نشان دادند که شرکت‌هایی که در یک دوره گزارش مقبول دریافت کرده‌اند و در دوره بعدی حسابرس خود را تغییر داده‌اند، در مقایسه با شرکت‌هایی که حسابرس خود را تغییر نداده‌اند، با احتمال کمتری در دوره بعدی گزارش مقبول دریافت می‌کنند.

سزرنی و همکاران^۹ (۲۰۱۴) تاثیر بند توضیحی در گزارش حسابرس را بر رفتار سرمایه‌گذاران مورد بررسی قرار دادند. آنها نشان دادند که سرمایه‌گذاران تفاوتی بین این

نوع اظهار نظر با اظهار نظر مقبول قائل نمی‌شوند. معیار مورد استفاده آنها برای اندازه‌گیری واکنش سرمایه‌گذاران، بازده غیر عادی و حجم غیر عادی معاملات سه روزه بود. آنها همچنین نشان دادند که وقتی اظهار نظر حسابرسی شامل بندی در مورد تعدیلات سنواتی گذشته است، حجم غیر عادی معاملات بیشتر است.

کولینان و همکاران^{۱۱} (۲۰۱۲) به بررسی رابطه بهبود در اظهار نظر حسابرسی و زمانبندی افشای اطلاعات در کشور چین پرداختند و به این نتیجه رسیدند که شرکت‌ها اخبار خوب را خیلی سریعتر از اخبار بد گزارش می‌کنند. آنها همچنین دریافته‌اند که شرکت‌هایی که اظهار نظر حسابرسی آنها نسبت به سال قبل بهبود یافته است، در مقایسه با سایر شرکت‌ها گزارش‌های مالی خود را زودتر افشا می‌کنند. این موضوع بستگی به میزان تغییر و بهبود ایجاد شده در اظهار نظر حسابرسی دارد.

حاجیها و فتحی مقدم^{۱۳۹۳}، به بررسی رابطه تغییر (بهبود یا پیشرفت) در اظهار نظر حسابرسی با تأخیر در گزارشگری مالی پرداختند. نتایج حاصل از آزمون‌های آماری انجام شده بر روی فرضیه‌های پژوهش ایشان نشان می‌دهد که تغییر (بهبود یا پیشرفت) در اظهار نظر حسابرسی با تأخیر در گزارشگری مالی رابطه معنی داری دارد.

ابراهیمی^{۱۳۹۳}، در پژوهش خود به بررسی رابطه بین بهبود در نوع اظهار نظر حسابرسی با زمانبندی افشای اطلاعات مالی سالانه و میان دوره ای^{۱۲} پرداخت. در تحقیق وی داده‌های مربوط به ۹۵ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در سال‌های ۱۳۸۶ تا ۱۳۹۲ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. نتایج فرضیه‌های تحقیق نشان می‌دهد که نوع اظهار نظر حسابرسی بر زمانبندی گزارشگری مالی سالانه موثر است. همچنین بهبود در اظهار نظر حسابرسی شرکت باعث گزارشگری مالی سالانه سریع‌تر می‌شود. همچنین نتایج تحقیق نشان داد که نوع اظهار نظر حسابرسی و میزان بهبود در اظهار نظر حسابرسی، تأثیر معناداری بر زمانبندی ارائه گزارش‌های مالی میان دوره‌ای دارد. همچنین مشخص گردید، تأثیر انواع اظهار نظر حسابرسی بر گزارشگری مالی میان دوره‌ای، در مقایسه با تأثیر آن بر گزارشگری مالی سالانه، بیشتر است.

سرهنگی و فراهانی^{۱۳۹۳} در پژوهشی به بررسی تأثیر ساختار مالکیت بر پایداری سود شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در قلمرو زمانی ۱۳۸۶ تا ۱۳۹۰ پرداختند. نتایج تحقیق آن‌ها حاکی از این است که ساختار مالکیت بر پایداری سود تأثیر معنی داری دارد. تأثیر مالکیت مدیریتی و ۵ سهامدار بزرگ‌تر بر پایداری سود مثبت و

معنی دار و تأثیر مالکیت انفرادی بر پایداری سود منفی و معنی دار است. ضمن اینکه میان مالکیت نهادی و مالکیت سهامدار بزرگ‌تر و پایداری سود رابطه معنی داری وجود ندارد. نورزاد دولت آبادی و جدیری نقاش کار (۱۳۹۲) در بررسی تأثیر نوع اظهار نظر حسابرسی بر حجم معاملات سهام به این نتیجه رسیدند که علیرغم بالا بودن شمار اظهارنظرهای غیر مقبول نسبت به اظهارنظر مقبول، هیچ تفاوت معنی داری میان نوع اظهارنظر حسابرسی، از لحاظ تأثیر بر تعداد دفعات گردش سهام وجود ندارد. این نتایج نشان می‌دهد، بازار سهام اگرچه ممکن است در کل میان اظهارنظر حسابرسی تمایز قائل شود، لکن این تمایز تا حدی نیست که باعث تغییر در حجم معاملات سهام گردد.

بنی مهد و همکاران (۱۳۹۲)، به شناسایی رابطه میان مدیریت سود و اظهار نظر حسابرسان بخش خصوصی در بازه‌ی زمانی ده ساله، از سال ۱۳۸۱ تا ۱۳۹۰ پرداختند. روش پژوهش آنان از نوع همبستگی است. نتیجه پژوهش آن‌ها نشان می‌دهد که مدیریت سود، اندازه شرکت، سود آوری، نسبت بدهی، حق الزحمه حسابرسی و مالکیت دولتی با تعداد بندهای حسابرسی قبل از بند اظهار نظر رابطه معنی دار دارند. شواهد پژوهش انجام شده بر این نکته تأکید دارد که رابطه مستقیم میان مدیریت سود و تعداد بندهای حسابرسی می‌تواند ناشی از افزایش کیفیت حسابرسی در بخش خصوصی باشد.

جامعی و همکاران (۱۳۹۱) در بررسی تأثیر عملکرد مدیران بر اظهارنظر حسابرس مستقل به این نتیجه رسیدند که معیار سود هر سهم بر گزارش حسابرس مستقل تأثیر گذار بوده، معیار سود آوری نیز بر بند شرط ثبت سرمایه گذاری به روش بهای تمام شده به جای ارزش ویژه تأثیر دارد. معیارهای سود هر سهم، نرخ بازده دارایی‌ها و نرخ بازده حقوق صاحبان سهام، همگی بر بند تائیدیه گزارش مشروط حسابرس مستقل تأثیر دارد و در نهایت با توجه به این یافته‌ها دریافتند که بهبود عملکرد مدیریت سبب کاهش صدور گزارش مشروط می‌شود. در نتیجه معیارهای حسابداری عملکرد مدیریت، اظهارنظر حسابرس مستقل را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

طهماسبیان و پرتوی (۱۳۹۰) نیز به بررسی رابطه بین گزارش حسابرسان و کیفیت اقلام سود تعهدی با استفاده از تکنیک داده‌های تلفیقی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار پرداختند، نتایج تحقیق آن‌ها بیانگر وجود رابطه‌ای مثبت، بین اظهار نظرهای مشروط با بند توضیحی در خصوص تداوم فعالیت و کیفیت سود در سطح اطمینان ۹۵

درصد است و ویژگی‌های شرکتهای تأثیری بر میزان و جهت این ارتباط ندارد و تنها، همبستگی بین این متغیرها را قوی‌تر می‌نماید.

فرضیه‌ها

با توجه به هدف اصلی تحقیق که عبارت است از بررسی رابطه میان انواع اظهار نظر حسابرسی و پایداری سود؛ در این پژوهش دو فرضیه اصلی به صورت زیر تعریف شده که فرضیه دو خود از اجتماع شش فرضیه فرعی تشکیل شده است:

فرضیه ۱- شرکتهایی که گزارش حسابرسی با اظهار نظر از نوع تعدیل شده دریافت میکنند، از پایداری سود کم تری به نسبت شرکتهایی با گزارش حاوی نظر مقبول حسابرسی برخوردارند.

اظهار نظرهای حسابرسی تعدیل شده به چهار گروه تقسیم بندی می‌شوند:

الف) اظهار نظر مقبول با بند تأکید بر مطلب خاص (استاندارد بین المللی شماره ۷۰۶ حسابداری)

ب) اظهار نظر مشروط

ج) اظهار نظر مردود

د) عدم اظهار نظر (استاندارد بین المللی شماره ۷۰۵ حسابداری^(۱)).

به همین منظور برای فرضیه ۲، شش فرضیه فرعی به شرح زیر تعریف گردیده که در هر یک از آنها، به مقایسه‌ی پایداری سود شرکتهای دریافت کننده‌ی اظهار نظرهای حسابرسی تعدیل شده متفاوت می‌پردازیم.

فرضیه ۲- الف) شرکتهایی که گزارش حسابرسی با اظهار نظر مشروط دریافت می‌کنند، از پایداری سود کم تری به نسبت شرکتهایی با گزارش حسابرسی حاوی نظر مقبول با بند تأکید بر مطلب خاص برخوردارند.

فرضیه ۲- ب) شرکتهایی که گزارش حسابرسی با اظهار نظر مشروط با بند تأکید بر مطلب خاص دریافت می‌کنند، از پایداری سود کم تری به نسبت شرکتهایی با گزارش حسابرسی حاوی نظر مقبول با بند تأکید بر مطلب خاص برخوردارند.

فرضیه ۲- ج) شرکتهایی که گزارش حسابرسی با اظهار نظر مشروط با بند تأکید بر مطلب خاص دریافت می‌کنند، از پایداری سود کم تری به نسبت شرکتهایی با گزارش

حسابرسی حاوی نظر مشروط برخوردارند.

فرضیه ۲-د) شرکت‌هایی که گزارش حسابرسی حاوی عدم اظهار نظر دریافت میکنند، از پایداری سود کمتری به نسبت شرکت‌هایی با گزارش حسابرسی حاوی نظر مقبول با بند تأکید بر مطلب خاص برخوردارند.

فرضیه ۲-ه) شرکت‌هایی که گزارش حسابرسی از نوع عدم اظهار نظر دریافت می‌کنند، از پایداری سود کم‌تری به نسبت شرکت‌هایی با گزارش حسابرسی مشروط برخوردارند.

فرضیه ۲-و) شرکت‌هایی که گزارش حسابرسی از نوع عدم اظهار نظر دریافت می‌کنند، از پایداری سود کم‌تری به نسبت شرکت‌هایی با گزارش حسابرسی از نوع مشروط با بند تأکید بر مطلب خاص برخوردارند.

روش

پژوهش حاضر، از نظر طبقه‌بندی بر مبنای هدف از نوع پژوهش‌های کاربردی است. هم‌چنین از نظر روش و ماهیت از نوع پژوهش توصیفی - همبستگی است. با توجه به موضوع مورد بررسی که در آن داده‌های گردآوری شده در رابطه با رویدادهایی است که در گذشته رخ داده است و متغیرهای وابسته، قبل و بعد ورود متغیر مستقل اندازه‌گیری و مطالعه می‌شود، مناسب‌ترین روش در این نوع تحقیقات، روش تحقیق پس رویدادی است که به آن روش علی-مقایسه‌ای نیز گفته می‌شود.

جامعه و نمونه

جامعه آماری پژوهش، شامل شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران می‌باشد. قلمرو زمانی تحقیق، سالهای ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۳ را در بر می‌گیرد. جامعه آماری ما از روش حذف سیستماتیک و با در نظر گرفتن ویژگی‌های زیر انتخاب شده است:

۱. جامعه آماری شامل موسسات مالی و بانک‌ها و شرکت‌های بیمه نباشد.

۲. اطلاعات مورد نیاز در رابطه با شرکتهای، در دسترس باشند.

۳. سال مالی تمام شرکتهای پایان اسفند ماه باشد.

۴. سال پذیرش آن‌ها در بورس قبل از سال ۱۳۸۷ باشد.
۵. شرکت‌ها در طی سال ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۳ نوع فعالیت و دوره مالی خود را تغییر نداده باشند. پس از اعمال محدودیت‌های پیشگفته و حذف داده‌های پرت، در مجموع ۹۵ شرکت به عنوان نمونه در نظر گرفته شد که شامل ۶۶۵ نمونه سال/شرکت است.

مدل‌ها و متغیرها

مدل پژوهش حاضر برگرفته از مدل‌های به کار رفته در تحقیق تانیالوک و سومپونگ (۲۰۱۵) به شرح زیر است:

$$\text{Earn}_{it+1} = \beta_0 + \beta_1 \text{Earn}_{it} + \beta_2 \text{Opinion}_{it} + \beta_3 \text{Earn}_{it} \times \text{Opinion}_{it} + \sum \text{Control variables}_{it} + \sum \text{fixed effect}_{it} + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

$$\text{Earn}_{it+1} = \beta_0 + \beta_1 \text{Earn}_{it} + \beta_2 \text{UEM}_{it} + \beta_3 \text{Qualify}_{it} + \beta_4 \text{QEM}_{it} + \beta_5 \text{Disclaim}_{it} + \beta_6 \text{Earn}_{it} \times \text{UEM}_{it} + \beta_7 \text{Earn}_{it} \times \text{QEM}_{it} + \beta_8 \text{Earn}_{it} \times \text{Qualify}_{it} + \beta_9 \text{Earn}_{it} \times \text{Disclaim}_{it} + \sum \text{Control variables}_{it} + \sum \text{fixed effect}_{it} + \varepsilon_{it} \quad (2)$$

متغیرهای پژوهش در مدل اول، شامل متغیر وابسته، متغیرهای مستقل و متغیرهای کنترل و تعریف عملیاتی آن‌ها به شرح زیر می‌باشد:

متغیر وابسته

پایداری سود می‌باشد که معیار سنجش آن سود عملیاتی سال جاری و سال آتی می‌باشد. که سود سال جاری (Earn_{it})، از تقسیم درآمد عملیاتی بر میانگین کل دارایی‌ها در سال جاری به دست می‌آید. و سود سال آتی (Earn_{it+1}) که از تقسیم درآمد عملیاتی بر میانگین کل دارایی‌ها در سال بعد از سال مورد بررسی (سال آتی) به دست می‌آید. که برای محاسبه پایداری سود از مدل به کار رفته در تحقیق دجو و جی (۲۰۰۶)، به شرح مدل زیر استفاده می‌گردد:

$$\text{EARNING}(t+1) = \alpha + \beta * \text{EARNINGS}(t) + \varepsilon(t) \quad (3)$$

متغیرهای مستقل

متغیرهای مستقل این تحقیق، انواع اظهار نظرهای حسابرسی به قرار زیر می‌باشد:

اظهار نظر حسابرسی تعدیل شده (Opinion): اگر حسابرس در سال t ، اظهار نظر حسابرسی تعدیل شده صادر کند ۱ و در غیر این صورت صفر می‌باشد.

اظهار نظر مشروط (Qualify): اگر حسابرس در سال t ، اظهار نظر حسابرسی مشروط

صادر کند ۱ و در غیر این صورت صفر می‌باشد.

عدم اظهار نظر (*Disclaim*): اگر حسابرس در سال t ، گزارش حسابرسی از نوع عدم اظهار نظر صادر کند ۱ و در غیر این صورت صفر می‌باشد.

اظهار نظر مقبول با بند تأکید بر مطلب خاص (*UEM*): اگر حسابرس در سال t ، اظهار نظر حسابرسی مقبول با بند تأکید بر مطلب خاص صادر کند ۱ و در غیر این صورت صفر
اظهار نظر مشروط با بند تأکید بر مطلب خاص (*QEM*): اگر حسابرس در سال t ، اظهار نظر حسابرسی مشروط با بند تأکید بر مطلب خاص صادر کند ۱ و در غیر این صورت صفر

متغیرهای کنترلی

نسبت اهرمی (*lev*): نسبت جمع بدهی‌ها بر جمع دارایی‌ها

اندازه شرکت (*Size*): لگاریتم طبیعی جمع دارایی‌های هر شرکت

زیان شرکت (*Loss*): اگر شرکت در سال جاری زیان خالص گزارش نماید ۱ و در غیر این صورت صفر می‌باشد.

اندازه موسسه حسابرسی (*Big*): اگر موسسه حسابرسی عضو سازمان حسابرسی باشد ۱ و در غیر این صورت صفر در نظر می‌گیریم.

اقدام تعهدی (*Abs_Acc*): که محاسبه می‌شود بوسیله سود خالص منهای گردش وجه نقد عملیاتی، تقسیم بر متوسط جمع دارایی‌ها.

سود تقسیمی (*Div*): در صورتی که شرکت سود سهام پرداخت کند ۱ و در غیر این صورت صفر می‌گیرد.

آزمون فرضیه‌ها

جدول ۱ شامل آمار توصیفی برای همه متغیرهای به کار رفته در تحقیق است. تعداد مشاهدات معتبر و درست برای هر متغیر ۷ سال می‌باشد. داده‌های موردنظر برای ۹۵ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران مهیا بود که در این تحقیق دوره‌های زمانی ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۳ را در بر گرفته است. در بخش اول، مهم‌ترین شاخصهای مرکزی و پراکندگی متغیرهای تحقیق ارائه شده است. از بین شاخصهای مرکزی، میانگین^{۱۲} و از شاخصهای پراکندگی، انحراف معیار متغیرها استفاده شده است. علاوه بر این، برای هر متغیر ماکزیمم و مینیمم نیز ارائه شده است. این شاخص‌ها در جدول شماره ۱ ارائه شده‌اند که ارقام این

جدول توسط نرم افزار Excel، Stata12 محاسبه شده‌اند. با توجه به آماره توصیفی در جدول ۱، به دلیل اختلاف ناچیز شاخص پراکندگی از میزان میانگین هر متغیر، می‌توانیم بگوییم شاخص پراکندگی این متغیرها در شرکت‌های مختلف کم است.

جدول ۱: آمار توصیفی

متغیر پژوهش	نماد	انحراف معیار	کوچکترین	بزرگترین	میانگین	تعداد مشاهدات
پایداری سود	Earningt+1	۰/۶۴	۰/۳۱	۰/۸۷	۰/۵۴	۶۶۵
سود عملیاتی	earning	۰/۵۱	۰/۱۲	۰/۸۱	۰/۴۹	۶۶۵
اهرم مالی	lev	۰/۴۲۹	۰/۱۲۷	۰/۹۲۷	۰/۳۷۹	۶۶۵
اندازه شرکت	size	۰/۶۴۸	۹/۰۹۲۱	۱۳/۸۵۵	۱۱/۴۶۹	۶۶۵
زیان شرکت	loss	۰/۴۱۹	۰	۱	۰/۳۲۸	۶۶۵
اندازه موسسه حسابرسی	big	۰/۲۶۱	۰	۱	۰/۲۲۴	۶۶۵
اقدام تعهدی	Abs-ac	۰/۳۴۵	۰/۱۶	۰/۶۸	۰/۳۲۴	۶۶۵
سود تقسیمی	div	۰/۴۱۳	۰	۱	۰/۲۴۰	۶۶۵

با توجه به جدول ۱، کم‌ترین و بیشترین مقدار متغیر زیان شرکت، اندازه موسسه حسابرسی، سود تقسیمی، به ترتیب برابر با ۰ و ۱ می‌باشد. تعداد مشاهدات در آماره توصیفی مربوط به شرکتها ۶۶۵ نمونه (۹۵ شرکت در ۷ سال) می‌باشد. با توجه به آماره توصیفی، شاخص پراکندگی این متغیرها در شرکت‌های مختلف کم است. بالاترین انحراف معیار مربوط به متغیر کنترلی اندازه شرکت و پایین‌ترین انحراف معیار مربوط به متغیر اندازه موسسه حسابرسی می‌باشد. در جدول شماره ۲ نیز، میزان فراوانی اظهار نظرهای حسابرسی در بازه زمانی تحقیق، ارائه گردیده است. همانطور که مشاهده می‌گردد، بیشترین فراوانی مربوط به اظهار نظر مقبول با بند تأکید بر مطلب خاص و مشروط با بند تأکید بر مطلب خاص و کم‌ترین فراوانی، مربوط به اظهار نظر مردود می‌باشد.

جدول ۲: فراوانی اظهار نظرهای حسابرسی

سال	مقبول	مقبول با بند تأکید بر مطلب خاص	مشروط	مشروط با بند تأکید بر مطلب خاص	عدم اظهار نظر	تعداد کل
۱۳۸۷	۲۳	۲۲	۱۹	۳۱	-	۹۵
۱۳۸۸	۲۸	۲۰	۲۱	۲۶	-	۹۵
۱۳۸۹	۲۸	۲۲	۱۷	۲۷	۱	۹۵
۱۳۹۰	۳۲	۲۱	۱۸	۲۳	۱	۹۵

۹۵	-	۲۲	۱۶	۱۹	۳۸	۱۳۹۱
۹۵	-	۴۹	۷	۲۸	۱۱	۱۳۹۲
۹۵	۳	۵۳	-	۳۹	۰	۱۳۹۳
۶۶۵	۵	۲۳۱	۹۸	۱۷۱	۱۶۰	جمع

نتایج حاصل از آزمون فرضیه‌ها

با توجه به اینکه داده‌های مورد تجزیه و تحلیل از نوع داده‌های ترکیبی می‌باشند، ابتدا بایستی با استفاده از آزمون چاو، بروش پاوگان و آزمون هاسمن، نوع تخمین مدل را تعیین نمود. با توجه به اینکه سطح معناداری به دست آمده از آزمون چاو (جدول ۳) برابر $0/000$ می‌باشد. در نتیجه فرض H_0 در سطح اطمینان بیشتر از 95% رد شده است و روش داده‌های ثابت پذیرفته می‌شود.

H_0 : Pooled Model

H_1 : Fixed Effect Model

جدول شماره ۳: آزمون چاو

نتیجه آزمون	P-Value	StatisticF-	آزمون مدل
مدل اثرات ثابت	$0/000$	۱۰/۴۱	اول
مدل اثرات ثابت	$0/000$	۷/۱۳	دوم

با توجه به اینکه سطح معناداری به دست آمده از آزمون بروش پاوگان (جدول ۴) برابر $0/000$ می‌باشد. در نتیجه فرض H_0 در سطح اطمینان بیشتر از 95% رد شده است و روش داده‌های تصادفی پذیرفته می‌شود.

H_0 : Pooled Model

H_1 : Random Effect Model

جدول ۴: آزمون بروش پاوگان (LM)

نتیجه آزمون	P-Value	Statisticchi-bar	آزمون مدل
مدل اثرات تصادفی	$0/000$	۶۳/۱۷	اول
مدل اثرات تصادفی	$0/000$	۴۱/۴۷	دوم

همچنین از آنجا که سطح معناداری به دست آمده از آزمون هاسمن (جدول ۵) کمتر از ۰/۵ می باشد؛ بنابراین، فرض H_0 (روش اثرات تصادفی) رد و در نتیجه روش اثرات ثابت پذیرفته می شود.

H_0 : Model Random Effect

H_1 : Fixed Effect Model

جدول ۵: آزمون هاسمن

نتیجه آزمون	P-Value	chi-square Statistic	آزمون مدل
مدل آثار ثابت	۰/۰۰۱	۱۴/۳۶	اول
مدل آثار ثابت	۰/۰۰۴	۱۷/۸۲	دوم

فرضیه اول

فرضیه اول به این قرار است که شرکت‌هایی که گزارش حسابرسی با اظهار نظر از نوع تعدیل شده دریافت می کنند، از پایداری سود کم‌تری به نسبت شرکت‌هایی با گزارش حاوی نظر مقبول حسابرسی برخوردارند.

جدول شماره ۶ نتایج آزمون فرضیه اول نشان می دهد که با توجه به آماره $F(۳۶/۱۴)$ و سطح معناداری (۰/۰۰۰) مؤید معنادار بودن مدل برای آزمون فرضیه است. نتایج آزمون والد ریچ نیز نشان دهنده عدم وجود خودهمبستگی بین جملات اخلاقی است. ضریب تعیین تعدیل شده^{۱۳} (۰/۵۱) می باشد که نشان دهنده قدر توضیح دهندگی متغیر وابسته توسط متغیر مستقل می باشد. متغیر اظهار نظر تعدیل شده به عنوان متغیر مستقل، سود عملیاتی (پایداری سود) به عنوان متغیر وابسته، متغیر سود عملیاتی به عنوان متغیر تعدیل گر و اندازه شرکت، اهرم مالی، زیان، اندازه موسسه حسابرسی، اقلام تعهدی و سود تقسیمی به عنوان متغیر کنترلی در تحقیق شناخته می شوند. متغیر سود عملیاتی با توجه به سطح معناداری آن در جدول با متغیر پایداری سود رابطه مثبت و مستقیم دارد. متغیر اظهار نظر تعدیل شده با توجه به سطح معناداری آن در جدول با متغیر پایداری سود رابطه ندارد. بین متغیر تعدیلی اظهار نظر تعدیل شده در سود عملیاتی محاسبه می گردد، با پایداری سود دارای رابطه منفی و معکوس می باشد.

رابطه فوق نشان دهنده این نکته است که شرکت‌هایی که گزارش حسابرسی با اظهار نظر از نوع تعدیل شده دریافت می کنند، از پایداری سود کم‌تری برخوردارند، نسبت به

شرکت‌هایی که اظهار نظر حسابرسی مقبول دریافت می‌کنند. بین متغیرهای کنترلی اندازه شرکت، اهرم مالی و اندازه موسسه حسابرسی با پایداری سود رابطه وجود دارد و می‌تواند بر روابط بین اظهار نظر تعدیل شده و پایداری سود شرکت تأثیر بگذارد. در نتیجه با توجه به نتایج جدول فوق فرضیه اول تایید گردید.

جدول ۶: نتایج آزمون فرضیه اول

متغیر	علامت اختصاری	ضریب	آماره t	سطح معنی داری
عرض از مبدا	β_0	۰/۴۹۵۱	۲/۱۰۳	۰/۰۳۱
سود عملیاتی	Earn	۰/۱۹۲۳	۲/۹۹	۰/۰۰۷
اظهار نظر تعدیل شده	Opinion	-۱/۲۳۹	-۱/۴۷۱۲	۰/۱۶
سود عملیاتی * اظهار نظر تعدیل شده	$Earn_{it} \times Opinion$	-۰/۱۹۴	-۲/۱۹۳	۰/۰۲۷
اهرم مالی	lev	-۰/۶۱۹	-۲/۷۳۵	۰/۰۱۹
اندازه شرکت	size	۰/۲۵۵	۳/۹۴	۰/۰۰۰
زیان شرکت	loss	-۰/۴۱۷	-۱/۰۸۴	۰/۱۹۱
اندازه موسسه حسابرسی	big	۰/۴۹۶	۳/۱۶۷	۰/۰۰۰
اقلام تعهدی	Abs-acc	-۰/۰۹۸	-۰/۰۱۹	۰/۹۰
سود تقسیمی	div	۳/۱۷۲	۱/۵۷۲	۰/۱۳۸
ضریب تعیین تعدیل شده				
دوربین واتسون		۰/۵۱	آماره F	۳۶/۱۴
		۲/۱۴	سطح معنی داری	۰/۰۰۰

آزمون فرضیه دوم

جدول شماره ۷ نتایج آزمون فرضیه دوم فرعی اول را نشان می‌دهد که با توجه به آماره F (۹/۲۸) و سطح معناداری (۰/۰۰۰) مؤید معنادار بودن مدل برای آزمون فرضیه است. نتایج آزمون والد ریج نیز نشان‌دهنده عدم وجود خودهمبستگی بین جملات اخلاقی است. ضریب تعیین تعدیل شده^{۱۴} (۰/۴۶) می‌باشد که نشان‌دهنده قدر توضیح‌دهندگی متغیر وابسته، توسط متغیر مستقل می‌باشد.

جدول ۷: نتایج حاصل از آزمون فرضیه دوم

متغیر	علامت اختصاری	ضریب	آماره t	سطح معنی‌داری
عرض از مبدا	β_0	۱/۱۱۷	۳/۰۱۹	۰/۰۰۱
سود عملیاتی	Earn	۰/۴۱۶	۲/۹۱	۰/۰۰۷
نظر مقبول با بند تأکید بر مطلب خاص	UEM	۳/۱۲۸	۱/۴۱۸	۰/۱۳۸
نظر مشروط	Qualify	-۰/۹۹۹	-۳/۳۸۵	۰/۰۰۰
نظر مشروط با بند تأکید بر مطلب خاص	QEM	-۰/۰۱۷	-۲/۰۱	۰/۰۴۷۹
عدم اظهار نظر	Disclaim	-۰/۰۲۲	-۳/۴۲۸	۰/۰۰۰
نظر مقبول با بند تأکید بر مطلب خاص در سود عملیاتی	Earn×UEM	-۰/۰۴	-۲/۱۴	۰/۰۲۵
نظر مشروط در سود عملیاتی	Earn×Qualify	-۰/۰۴۸	-۲/۰۸۵	۰/۰۲۹
نظر مشروط با بند تأکید بر مطلب خاص در سود عملیاتی	Earn _{it} × QEM	-۰/۰۰۸	-۲/۰۷۸	۰/۰۴۸
عدم اظهار نظر در سود عملیاتی	Earn × Disclaim	-۰/۲۷۱	-۲/۸۴	۰/۰۱۳
اهرم مالی	lev	۰/۲۳	۰/۴۹	۰/۵۷
اندازه شرکت	size	۰/۸۵	۱/۶۳	۰/۰۷۸
زیان شرکت	loss	-۰/۰۴۵	-۲/۶۵	۰/۰۱۹
اندازه موسسه حسابرسی	big	۰/۷۹	۳/۳۲	۰/۰۰۰
اقدام تعهدی	Abs-acc	۰/۶۴	۱/۰۹	۰/۱۲۸
سود تقسیمی	div	۰/۲۱	۱/۸۷	۰/۰۶
ضریب تعیین تعدیل شده		۰/۴۶	آماره F	۹/۲۸
			سطح معنی‌داری	۰/۰۰۰
آزمون والد				
B6=B7	آماره F	۷/۳۲	سطح معناداری	۰/۰۰۰
B6=B8	آماره F	۳/۸۴	سطح معناداری	۰/۰۰۰
B7=B8	آماره F	۱/۲۹	سطح معناداری	۰/۱۵۳
B6=B9	آماره F	۵/۴۶	سطح معناداری	۰/۰۰۰
B7=B9	آماره F	۲/۳۷	سطح معناداری	۰/۰۲۱
B8=B9	آماره F	۲/۹۳	سطح معناداری	۰/۰۰۸

متغیرهای اظهار نظرهای مقبول با بند تأکید بر مطلب خاص و مشروط، مشروط با بند تأکید بر مطلب خاص و عدم اظهار نظر به عنوان متغیر مستقل، پایداری سود به عنوان متغیر وابسته،

متغیر سود عملیاتی به‌عنوان نماینده متغیر تعدیل‌گرو اندازه شرکت، اهرم مالی، زیان، اندازه موسسه حسابرسی، اقلام تعهدی و سود تقسیمی به‌عنوان متغیر کنترلی در تحقیق شناخته می‌شوند.

آزمون فرضیه دوم- فرعی اول

فرضیه دوم فرعی اول به این قرار است که شرکت‌هایی که گزارش حسابرسی با اظهار نظر مشروط دریافت می‌کنند، از پایداری سود کم‌تری ب‌نسبت شرکت‌هایی با گزارش حسابرسی حاوی نظر مقبول با بند تأکید بر مطلب خاص برخوردارند.

متغیر اظهار نظر مقبول با بند تأکید بر مطلب خاص با توجه به سطح معناداری آن در جدول با متغیر پایداری سود رابطه ندارد. متغیر اظهار نظر مشروط با توجه به سطح معناداری آن در جدول با متغیر پایداری سود رابطه منفی و معکوس دارد. متغیرهای تعدیلی اظهار نظرهای مقبول با بند تأکید بر مطلب خاص و مشروط در سود عملیاتی با توجه به سطح معناداری آنها در جدول با متغیر پایداری سود رابطه منفی و معکوس دارند. در بین متغیرهای کنترلی زیان و اندازه موسسه حسابرسی شرکت با پایداری سود رابطه دارند.

برای تایید یا رد فرضیه از آزمون والد، جهت بررسی تفاوت بین ضرایب متغیرهای تعدیلی استفاده می‌گردد. نتایج آزمون والد نشان می‌دهد که بین ضرایب متغیرهای تعدیلی $(B6=B7)$ با توجه به سطح معناداری آن $(0/000)$ تفاوت معنادار وجود دارد. در نتیجه با توجه به نتایج جدول فوق فرضیه دوم فرعی اول تایید می‌گردد.

آزمون فرضیه دوم- فرعی دوم

این فرضیه عبارت است از اینکه شرکت‌هایی که گزارش حسابرسی با اظهار نظر مشروط با بند تأکید بر مطلب خاص دریافت می‌کنند، از پایداری سود کم‌تری به نسبت شرکت‌هایی با گزارش حسابرسی حاوی نظر مقبول با بند تأکید بر مطلب خاص برخوردارند.

متغیر اظهار نظر مشروط با بند تأکید بر مطلب خاص با توجه به سطح معناداری آن در جدول با متغیر پایداری سود رابطه منفی و معکوس دارد. متغیر مقبول با بند تأکید بر مطلب خاص با توجه به سطح معناداری آن در جدول با متغیر پایداری سود رابطه ندارد. متغیرهای تعدیلی اظهار نظرهای مقبول با بند تأکید بر مطلب خاص و مشروط با بند تأکید بر مطلب خاص در سود عملیاتی با توجه به سطح معناداری آنها در جدول با متغیر پایداری سود

رابطه منفی و معکوس دارند. در بین متغیرهای کنترلی زیان و اندازه موسسه حسابرسی شرکت با پایداری سود رابطه دارند.

برای تایید یا رد فرضیه از آزمون والد برای محاسبه تفاوت بین ضرایب متغیرهای تعدیلی استفاده می‌گردد. نتایج آزمون والد نشان می‌دهد که بین ضرایب متغیرهای تعدیلی ($B6=B8$) با توجه به سطح معناداری آن (۰/۰۰۰) تفاوت معنادار وجود دارد. در نتیجه با توجه به نتایج جدول فوق فرضیه دوم فرعی دوم تایید می‌گردد.

آزمون فرضیه دوم- فرعی سوم

فرضیه دوم فرعی سوم عبارت است از اینکه شرکت‌هایی که گزارش حسابرسی با اظهار نظر مشروط با بند تأکید بر مطلب خاص دریافت می‌کنند، از پایداری سود کم‌تری به نسبت شرکت‌هایی با گزارش حسابرسی حاوی نظر مشروط برخوردارند. متغیر اظهار نظر مشروط با بند تأکید بر مطلب خاص با توجه به سطح معناداری آن در جدول، با متغیر پایداری سود رابطه منفی و معکوس دارد. متغیر اظهار نظر مشروط با توجه به سطح معناداری آن در جدول با متغیر پایداری سود رابطه منفی و معکوس دارد. متغیرهای تعدیلی اظهار نظرهای مشروط با بند تأکید بر مطلب خاص و مشروط در سود عملیاتی با توجه به سطح معناداری آنها در جدول با متغیر پایداری سود رابطه منفی و معکوس دارند. در بین متغیرهای کنترلی زیان و اندازه موسسه حسابرسی شرکت با پایداری سود رابطه دارند.

برای تایید یا رد فرضیه از آزمون والد، برای محاسبه تفاوت بین ضرایب متغیرهای تعدیلی استفاده می‌گردد. نتایج آزمون والد نشان می‌دهد که بین ضرایب متغیرهای تعدیلی ($B7=B8$) با توجه به سطح معناداری آن (۰/۱۵۳) تفاوت معنادار وجود ندارد. در نتیجه با توجه به نتایج جدول فوق فرضیه دوم فرعی سوم تایید نمی‌شود.

آزمون فرضیه دوم- فرعی چهارم

این فرضیه عبارت است از اینکه شرکت‌هایی که گزارش حسابرسی حاوی عدم اظهار نظر دریافت میکنند، از پایداری سود کمتری به نسبت شرکت‌هایی با گزارش حسابرسی حاوی نظر مقبول با بند تأکید بر مطلب خاص برخوردارند.

متغیر عدم اظهار نظر با توجه به سطح معناداری آن در جدول با متغیر پایداری سود رابطه منفی و معکوس دارد. متغیر اظهار نظر مقبول با بند تأکید بر مطلب خاص، با توجه به

سطح معناداری آن در جدول با متغیر پایداری سود رابطه ندارد. متغیرهای تعدیلی اظهار نظرهای مقبول با بند تأکید بر مطلب خاص و عدم اظهار نظر در سود عملیاتی با توجه به سطح معناداری آنها در جدول با متغیر پایداری سود رابطه منفی و معکوس دارند. در بین متغیرهای کنترلی، زیان و اندازه موسسه حسابرسی شرکت با پایداری سود رابطه دارند.

برای تایید یا رد فرضیه از آزمون والد، برای محاسبه تفاوت بین ضرایب متغیرهای تعدیلی استفاده می‌گردد. نتایج آزمون والد نشان می‌دهد که بین ضرایب متغیرهای تعدیلی ($B6=B9$) با توجه به سطح معناداری آن ($0/000$) تفاوت معنادار وجود دارد. در نتیجه با توجه به نتایج جدول فوق فرضیه دوم فرعی چهارم تایید می‌شود.

آزمون فرضیه دوم- فرعی پنجم

فرضیه دوم فرعی پنجم عبارت است از اینکه شرکت‌هایی که گزارش حسابرسی از نوع عدم اظهار نظر دریافت می‌کنند، از پایداری سود کم تری به نسبت شرکت‌هایی با گزارش حسابرسی مشروط برخوردارند.

متغیر عدم اظهار نظر با توجه به سطح معناداری آن در جدول، با متغیر پایداری سود رابطه منفی و معکوس دارد. متغیر اظهار نظر مشروط با توجه به سطح معناداری آن در جدول با متغیر پایداری سود رابطه منفی و معکوس دارد. متغیرهای تعدیلی اظهار نظرهای مشروط و عدم اظهار نظر در سود عملیاتی با توجه به سطح معناداری آنها در جدول با متغیر پایداری سود رابطه منفی و معکوس دارند. در بین متغیرهای کنترلی، زیان و اندازه موسسه حسابرسی شرکت با پایداری سود رابطه دارند.

برای تایید یا رد فرضیه از آزمون والد، برای محاسبه تفاوت بین ضرایب متغیرهای تعدیلی استفاده می‌گردد. نتایج آزمون والد نشان می‌دهد که بین ضرایب متغیرهای تعدیلی ($B7=B9$) با توجه به سطح معناداری آن ($0/000$) تفاوت معنادار وجود دارد. در نتیجه با توجه به نتایج جدول فوق فرضیه دوم فرعی پنجم تایید می‌گردد.

آزمون فرضیه دوم- فرعی ششم

این فرضیه عبارت است از اینکه شرکت‌هایی که گزارش حسابرسی از نوع عدم اظهار نظر دریافت میکنند، از پایداری سود کم تری به نسبت شرکت‌هایی با گزارش حسابرسی از نوع مشروط با بند تأکید بر مطلب خاص برخوردارند

متغیر عدم اظهار نظر با توجه به سطح معناداری آن در جدول با متغیر پایداری سود

رابطه منفی و معکوس دارد. متغیر اظهار نظر مشروط با بند تأکید بر مطلب خاص، با توجه به سطح معناداری آن در جدول، با متغیر پایداری سود رابطه منفی و معکوس دارد. متغیرهای تعدیلی اظهار نظرهای مشروط با بند تأکید بر مطلب خاص و عدم اظهار نظر در سود عملیاتی با توجه به سطح معناداری آنها در جدول با متغیر پایداری سود رابطه منفی و معکوس دارند. در بین متغیرهای کنترلی زیان و اندازه موسسه حسابرسی شرکت با پایداری سود رابطه دارند.

برای تایید یا رد فرضیه از آزمون والد، برای محاسبه تفاوت بین ضرایب متغیرهای تعدیلی استفاده می‌گردد. نتایج آزمون والد نشان می‌دهد که بین ضرایب متغیرهای تعدیلی ($B8=B9$) با توجه به سطح معناداری آن ($0/000$) تفاوت معنادار وجود دارد. در نتیجه با توجه به نتایج جدول، فوق فرضیه دوم فرعی ششم تایید می‌گردد.

بحث و نتیجه گیری

با توجه به اهمیت بالای گزارش‌های حسابرسی و سود به عنوان معیاری مهم در تصمیم‌گیری سرمایه‌گذاران در شرکت‌های بورس اوراق بهادار تهران، این مقاله سعی در یافتن رابطه‌ی میان اظهار نظرهای صادر شده حسابرسی و پایداری سود شرکت‌ها به عنوان یکی از معیارهای اندازه‌گیری کیفیت سود را دارد. همچنین در این مقاله پایداری سود شرکت‌ها با اظهار نظرهای مختلف حسابرسی، مورد مقایسه قرار گرفت. با توجه به موضوع مورد بررسی که در آن داده‌های گردآوری شده در رابطه با رویدادهایی است که در گذشته رخ داده است و متغیرهای وابسته قبل و بعد ورود متغیر مستقل اندازه‌گیری و مطالعه می‌شود، مناسب‌ترین روش در این نوع تحقیق، روش تحقیق پس رویدادی است که به آن روش علی - مقایسه‌ای نیز گفته می‌شود. در این تحقیق داده‌های مربوط به ۹۵ شرکت در بازه‌ی زمانی ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۳ مورد بررسی قرار گرفت.

نتایج حاصل از آزمون فرضیه ۱، نشان می‌دهد که شرکت‌هایی با گزارش حسابرسی حاوی اظهار نظر تعدیل شده، از پایداری سود کم‌تری، به نسبت شرکت‌هایی با گزارش حسابرسی حاوی اظهار نظر مقبول، برخوردارند؛ در فرضیات فرعی دوم به مقایسه پایداری سود، در شرکت‌هایی با اظهار نظرهای حسابرسی تعدیل شده، پرداخته شد. نتایج حاصل از آزمون این فرضیات حاکی از این است که شرکت‌هایی با گزارش حسابرسی حاوی اظهار

نظر مشروط و مشروط با بند تأکید بر مطلب خاص، از پایداری سود کم تری به نسبت شرکت‌هایی با گزارش حسابرسی حاوی اظهار نظر مقبول با بند تأکید بر مطلب خاص، برخوردارند. فرضیه دو، فرعی سوم به این قرار بود که شرکت‌هایی با گزارش حسابرسی حاوی اظهار نظر مشروط با بند تأکید بر مطلب خاص، از پایداری سود کم تری، به نسبت شرکت‌هایی با گزارش حاوی اظهار نظر مشروط، برخوردارند که این فرضیه مورد آزمون قرار گرفت، اما مورد تأیید واقع نگردید. فرضیه دوم، فرعی چهارم، نیز مورد تأیید قرار گرفت و این نتیجه حاصل شد که شرکت‌هایی با گزارش حاوی عدم اظهار نظر از پایداری سود کم تری به نسبت شرکت‌هایی با گزارش حاوی اظهار نظر مقبول با بند تأکید بر مطلب خاص برخوردارند. همچنین نتایج دیگر حاصله از آزمون فرضیات فرعی دوم، نشان داد که شرکت‌هایی با گزارش حاوی عدم اظهار نظر، از پایداری سود کم تری به نسبت شرکت‌هایی با گزارش حاوی اظهار نظر مشروط و مشروط با بند تأکید بر مطلب خاص برخوردارند.

یافته‌های تحقیق با تحقیقات خارجی مقایسه گردیده است که نتیجه حاصل از آزمون فرضیه پژوهش با یافته‌های بارتو و همکاران در سال ۲۰۰۱ و نیز فرانسیس و کریشان (۱۹۹۰)؛ از لحاظ وجود رابطه مثبت میان اظهار نظرهای حسابرسی تعدیل شده و کیفیت سود پایین، هماهنگی دارد. اما هربون و رگونتس^{۱۵} (۲۰۰۸) به بررسی رابطه بین اقلام تعهدی اختیاری به عنوان شاخصی از مدیریت سود و احتمال دریافت اظهار نظرهای حسابرسی تعدیل شده پرداختند. آن‌ها دریافتند، شرکت‌هایی که تعدیلات ناشی از ابهام ذاتی و عدم اطمینان (به جز تداوم فعالیت) دریافت میکنند، از پایداری سود بیشتری نسبت به سایر شرکت‌ها برخوردارند؛ که این با نتایج حاصل از پژوهش حاضر مغایر است. در میان تحقیقات داخلی نیز نتایج حاصل از این تحقیق با نتایج حاصل از تحقیق طهماسبیان و پرتوی (۱۳۹۰)، از این حیث که وجود رابطه معنی دار میان کیفیت سود و نوع اظهار نظر حسابرسان را ثابت کردند، مطابقت دارد.

با توجه به اهمیت روز افزون حسابرسی و خدمات اطمینان بخشی در بازارهای سرمایه، به سرمایه‌گذاران، تحلیلگران و سایر استفاده‌کنندگان از اطلاعات صورت‌های مالی توصیه می‌شود در ارزیابی شرکت‌ها به گزارش‌های حسابرسی و نوع اظهار نظرهای ارائه شده توجه داشته باشند. همچنین به سرمایه‌گذاران، اعتبار دهندگان و کلیه کسانی که قصد

سرمایه گذاری در شرکت‌های عضو بورس اوراق بهادار را دارند؛ توصیه می‌شود، به دلیل ارتباط مثبت میان بهبود در اظهار نظر حسابرسی و پایداری سود، شرکت‌هایی را انتخاب کنند که گزارش حسابرسی آن‌ها، شاهد بهبود در نوع اظهار نظر حسابرسی نسبت به سال قبل می‌باشد و نیز به سرمایه‌گذاران ریسک پذیرتر توصیه می‌گردد که از میان شرکت‌هایی با بهبود در اظهار نظر حسابرسی نسبت به سال قبل و شرکت‌هایی با بهبود بیشتر در اظهار نظر حسابرسی نسبت به سال قبل، شرکت‌هایی را انتخاب کنند که شاهد درجه بهبود بیشتری نسبت به سال قبل می‌باشند؛ چرا که پایداری سود در این شرکت‌ها به نسبت شرکت‌های دیگر بیشتر می‌باشد و ریسک این سرمایه‌گذاری کم‌تر می‌گردد. همچنین به سرمایه‌گذاران و سایر استفاده‌کنندگان توصیه می‌گردد، با فرض ثابت بودن سایر شرایط، از میان دو شرکت با گزارش حسابرسی حاوی اظهار نظر مقبول با بند تأکید بر مطلب خاص و مشروط، شرکت اول را جهت سرمایه‌گذاری انتخاب کرده، چرا که دوام سود در این شرکت‌ها، در طی سال‌های آتی، بیشتر شرکت دوم می‌باشد. همچنین با فرض ثابت بودن سایر شرایط، از میان دو شرکت با گزارش حسابرسی حاوی اظهار نظر مقبول با بند تأکید بر مطلب خاص و مشروط با بند تأکید بر مطلب خاص، شرکت اول را انتخاب کنند. از میان دو شرکت با گزارش حسابرسی حاوی اظهار نظر مقبول با بند تأکید بر مطلب خاص و عدم اظهار نظر، شرکت اول؛ و از میان دو شرکت با گزارش حسابرسی حاوی اظهار نظر مشروط و عدم اظهار نظر، شرکت اول؛ و در نهایت از میان دو شرکت با گزارش حسابرسی مشروط با بند تأکید بر مطلب خاص و عدم اظهار نظر، شرکت اول را جهت سرمایه‌گذاری خود، انتخاب کنند. برای تحقیقات آتی نیز پیشنهادات زیر ارائه می‌گردد:

بررسی رابطه بین انواع اظهار نظر حسابرسی و سود آوری شرکت‌ها، بررسی رابطه میان انواع اظهار نظر حسابرسی و کیفیت گزارشگری مالی شرکت‌ها، بررسی رابطه میان انواع اظهار نظرهای حسابرسی و تخصص حسابرس در صنعت، بررسی عوامل تعیین‌کننده‌ی گزینش اظهار نظر.

یادداشت‌ها

1. Francis and Krishnan
2. Schipper and Vincent
3. Subramanyam
4. Ball and Brown
5. Dey and Lim
6. Richardson et al.
7. Giuseppe Ianniello , Giuseppe Galloppo
8. Stanisis et al.
9. Czerney et al.
10. Cullinan et al.
11. IAASB 2009c: ISA 705
12. Average
13. Adjusted R-squared
14. Adjusted R-squared
15. Raganathan

منابع

ابراهیمی، محمد رضا؛ زمستان (۱۳۹۳)؛ "رابطه بین بهبود در نوع اظهار نظر حسابرس با زمانبندی افشای اطلاعات مالی سالانه و میان دوره ای"؛ دانشگاه آزاد اسلامی واحد الکترونیکی

بنی مهد، بهمن؛ حساس یگانه، یحیی و یزدانیان، نرگس (۱۳۹۲)؛ "مدیریت سود و اظهار نظر حسابرسی: شواهدی از بخش خصوصی حسابرسی"؛ فصلنامه علمی پژوهشی *حسابداری مدیریت*؛ سال هفتم، شماره ۲۱؛ صص ۱۷-۳۲

حاجیها، زهره؛ فتحی مقدم بادی؛ زمستان (۱۳۹۳)؛ "رابطه تغییر در اظهار نظر حسابرسی با تأخیر در گزارشگری مالی"؛ *مجله دانشگاه علامه طباطبایی*؛ دوره ۱۲، شماره ۴۱، صفحه ۱۳۱-۱۵۶

جامعی، رضا؛ هلشی، مهران و حاجی عیدی، عبدالله (۱۳۹۱)؛ "بررسی تأثیر عملکرد مدیران بر اظهار نظر حسابرس مستقل در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران"؛ *مجله بررسی‌های حسابداری و حسابرسی*؛ دوره ۱۹؛ شماره ۷۰؛ صص ۱-۱۴

صفرزاده، محمد حسین (۱۳۹۲)؛ "تأثیر رعایت حقوق سهامداران بر کیفیت سود"، *پژوهش‌های تجربی حسابداری*، سال سوم، شماره ۹، صص ۱۷۲-۱۴۷

طهماسبیان، محمد رضا و پرتوی، بامداد (۱۳۹۰)؛ "بررسی رابطه بین گزارشگری حسابرسان و کیفیت اقلام سود تعهدی با استفاده از تکنیک داده‌های تلفیقی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار"؛ *نشریه مطالعات کمی در مدیریت*؛ دوره ۲؛ شماره ۱؛ صص ۱۷۷-۲۰۰

سرهنگی، حجت؛ جلالی فراهانی، عباس؛ ۱۳۹۳؛ "بررسی تأثیر ساختار مالکیت بر پایداری

- سود در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران؛ "نشریه تحقیقات حسابداری و حسابرسی؛ سال ششم؛ شماره ۲۴، صص ۱۱۴-۱۳۳
- نورزاد دولت آبادی، محمد؛ جدیری نقاش کار؛ جانگیر؛ ۱۳۹۲؛ "تأثیر نوع اظهار نظر حسابرسی بر حجم معاملات سهام در بورس اوراق بهادار تهران؛" نشریه تحقیقات حسابداری و حسابرسی؛ سال چهارم؛ شماره ۱۸؛ صص ۸۸-۱۰۳
- وکیلی فرد، حمیدرضا؛ سعیدی، علی؛ افتخاری علی آبادی، اکبر؛ (۱۳۹۱)؛ "بررسی ضریب واکنش به سود در بورس اوراق بهادار تهران؛" تابستان ۱۳۹۲؛ فصلنامه علمی پژوهشی دانش مالی تحلیل اوراق بهادار؛ سال شش؛ شماره ۱۸؛ صص ۱۱۵-۱۲۳
- Cullinan, C. P., Wang, F., Yang, B. & Zhang, J., (2012), "Audit opinion improvement and the timing of disclosure", *Advances in Accounting*, Volume 28, Issue 2, Pages 333-343
- Choi, S. K. and Jeter, D. C. (1992), "The effects of qualified audit opinions on earnings response coefficients", *Journal of Accounting and Economics*, Volume 15, Issues 2-3, pp. 229-247
- Dechow, P. and Ge, W. (2006), "The persistence of earnings and cash flows and the role of special items: Implications for the accrual anomaly", *Review of Accounting Studies*, Volume 11, Issue 2, pp. 253-296
- Francis, J. R. (2004), "What do we know about audit quality?", *The British Accounting Review*, Vol. 36, pp. 345-368.
- Ianniello, Giuseppe, Galloppo, Giuseppe, (2015), "Stock market reaction to auditor opinions – Italian evidence", *Research paper, Managerial Auditing Journal*, Volume: 30 Issue: 6/7, pp. 610 - 632
- Mithu Dey, R., Lim, Lucy, (2015), "Accrual reliability, earnings persistence, and stock prices", *Research paper, American Journal of Business*, Volume: 30 Issue: 1, pp. 22 - 48
- McNichals, M. (2002). "Dissussion of the quality of accruals and earnings: the role of accrual estimation errors", Vol. 77, No. s-1, pp. 61-69.
- Schipper, K. Vincent, L. (2003). "earnings quality", *accounting horizons*, vol 17, pp. 97-110
- Subramanyam, K. R. (1996), "The pricing of discretionary accruals", *Journal of Accounting and Economics*, Vol. 22, pp. 249-281.
- Thanyaluk Vichitsarawong, Sompong Pornupatha, (2015), "Do audit opinions reflect earnings persistence?", *Managerial Auditing Journal*, Vol. 30 Iss: 3, pp. 244 - 276

